

Piotr Hac

ORCID: 0000-0002-4524-0900
(Akademia Sztuki Wojennej w Warszawie)

**„DUŻE ZROZUMIENIE PROBLEMÓW
I POTRZEB”. DOKUMENTY DOTYCZĄCE
WSPÓŁPRACY RESORTÓW
OBRONY NARODOWEJ
I SPRAW WEWNĘTRZNYCH Z 1974 R.**

**“A GREAT UNDERSTANDING OF PROBLEMS AND NEEDS”:
DOCUMENTS CONCERNING THE COOPERATION
BETWEEN THE MINISTRIES OF NATIONAL DEFENSE
AND INTERNAL AFFAIRS IN 1974**

STRESZCZENIE

W 1974 r. ministrowie obrony narodowej oraz spraw wewnętrznych wprowadzili nowe zasady współdziałania podległych im resortów, przede wszystkim Sił Zbrojnych i Milicji Obywatelskiej. Regulacje te, pomimo względnego okresu spokoju społecznego oraz chwilowego rozkwitu gospodarczego, poruszały również kwestie zaangażowania jednostek wojskowych w zapewnienie bezpieczeństwa publicznego, w tym tłumienie zbiorowych naruszeń porządku publicznego. Wpływ na ten stan rzeczy niewątpliwie miały doświadczenia z pacyfikacji ruchu robotniczego na Wybrzeżu w 1970 r.

W artykule omówiono przyczyny i okoliczności nawiązania w Polsce Ludowej współpracy między resortami obrony narodowej oraz spraw wewnętrznych w zakresie zapewnienia bezpieczeństwa publicznego. Zamieszczono również trzy dokumenty z 1974 r. oraz skomentowano zawarte w nich rozwiązania.

Słowa kluczowe: współdziałanie, Siły Zbrojne, Milicja Obywatelska, bezpieczeństwo publiczne, rok 1974.

ABSTRACT

In 1974, the ministers of national defence and internal affairs introduced new rules for cooperation between their respective departments, primarily the Armed Forces and the Citizens' Militia. Despite a period of relative social calm and momentary economic prosperity, these regulations additionally addressed the issue of using military units to ensure public safety, including the suppression of mass violations of public order. The experiences from the pacification of the workers' movement on the coast in 1970 undoubtedly influenced this situation.

The article discusses the reasons and circumstances behind the establishment of cooperation between the departments of national defence and internal affairs in the area of ensuring public security in People's Poland. It also contains three documents from 1974 and comments on the solutions contained in them.

Keywords: cooperation, Armed Forces, Citizens' Militia (MO), public security, 1974.

Współdziałanie jest naturalnym procesem zachodzącym pomiędzy wyodrębnionymi w strukturach władzy publicznej niezależnymi od siebie podmiotami organizacyjnymi. Dotyczy ono różnego rodzaju względnie trwałych związków tworzonych pomiędzy tymi podmiotami, które w tym samym czasie dążą do realizacji wspólnego celu bądź wzajemnie umożliwiają sobie osiągnięcie zbliżonego rezultatu, przy założeniu, że samodzielna jego realizacja wymagałaby zaangażowania znacznie większych sił i środków, a w niektórych sytuacjach byłaby wręcz niemożliwa. Podjęte wspólnie przedsięwzięcia powinny prowadzić do realizacji zamierzonego celu przy możliwie jak najmniejszych nakładach, a podmioty współdziałające nie powinny sobie nawzajem przeszkadzać¹. Wskazane jest w związku z tym klarowne określenie granic odpowiedzialności podmiotów współpracujących oraz wdrożenie uzgodnionych wcześniej procedur postępowania, co w założeniu powinno zmniejszyć ryzyko pojawienia się trudności w prowadzeniu tych działań, zarówno w sferze decyzyjnej, jak i w nieuniknionych kontaktach międzyludzkich.

Przedstawionym powyżej ogólnym zasadom i wymogom podlegała również współpraca pomiędzy wchodzącymi w skład systemu władzy w PRL resortami „siłowymi”, tj. spraw wewnętrznych oraz obrony narodowej. Ich działania, oprócz zwykłej w warunkach każdego państwa odpowiedzialności za zapewnienie bezpieczeństwa wewnętrznego oraz obrony przed zagrożeniami natury militarnej, obejmowały też ochronę ustroju i władz (partyjnych i publicznych) przed niebezpieczeństwami natury politycznej, co z kolei jest charakterystyczne dla systemów niedemokratycznych. Warto pamiętać, że w realiach PRL siły resortów spraw wewnętrznych oraz obrony narodowej organizacyjnie częściowo się przenikały, czego dowodem były m.in. zmiany w podległości Wojsk Ochrony Pogranicza oraz Korpusu Bezpieczeństwa Wewnętrznego, funkcjonowanie Nadwiślańskich Jednostek Wojskowych MSW, czy też odbywanie zasadniczej służby

¹ Szerzej o istocie współdziałania zob.: W. Lidwa, *Współdziałanie w walce lądowej*, Toruń 2000, s. 90 i n.; D. Nowak, *Wpływ współpracy i współdziałania na wybrane obszary funkcjonowania przedsiębiorstwa – wyniki badań*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego” 2012, nr 55, s. 688; B. Kogut, J. Ziobro, *Wybrane problemy współdziałania elementów systemu bezpieczeństwa powszechnego Rzeczypospolitej Polskiej*, „Bulletin of Lviv State University of Life Safety” 2019, nr 20, s. 55.

wojskowej przez poborowych w strukturach Zmotoryzowanych Odwodów Milicji Obywatelskiej po 1973 r.²

W zimnowojennej rzeczywistości, z uwagi na możliwość wybuchu wojny z szerokim zastosowaniem broni masowego rażenia, zaangażowanie resortu spraw wewnętrznych do wsparcia sił zbrojnych wydawało się oczywiste. Z kolei w czasie pokoju różne wydarzenia, w szczególności poważne awarie techniczne oraz klęski żywiołowe, wpływały na rozbudzenie oczekiwań władz i społeczeństwa dotyczących wykorzystania żołnierzy do ratowania ludzi i mienia, a także minimalizowania skutków tych katastrof i przyspieszenia procesu odbudowy. Problematyczne było natomiast użycie wojska do pomocy formacjom policyjnym w przywracaniu naruszonego – często zbiorowo – porządku publicznego. Siły zbrojne każdego państwa zazwyczaj są predestynowane do przeciwdziałania zagrożeniom o charakterze militarnym ze strony podobnie zorganizowanego i wyposażonego przeciwnika. Z tego powodu żołnierze są odpowiednio szkoleni oraz uzbrojeni w wysoce specjalistyczny sprzęt, w tym taki, który służy do ogniowego porażenia wroga przy pomocy broni o całkowicie destrukcyjnym oddziaływaniu. Poza odpowiednio przeszkolonymi oddziałami lub formacjami (w dzisiejszych polskich realiach warunki te spełnia Żandarmeria Wojskowa) zaangażowanie „zwykłych” żołnierzy do rozpraszania zbiegowiska złożonego z cywili lub nawet zwyczajnego patrolowania ulic wiąże się zarówno z dużym obciążeniem psychicznym nienawykłych do tych zadań wojskowych, jak i z wysokim ryzykiem zastosowania przez nich – także w samoobronie – środków walki przeznaczonych do zupełnie innych celów³.

Bez względu na te ograniczenia wykorzystanie sił zbrojnych do przywracania porządku publicznego ma swoją długą i niestety krwawą tradycję. Wojsko od czasów najdawniejszych było z reguły pierwszą – i często jedyną – siłą przymusu, którą dysponowali władcy. Od XIX w. wraz z liczebnym, organizacyjnym i kompetencyjnym rozwojem cywilnych formacji policyjnych (w tym także w zakresie tłumienia zamieszek)⁴ władze publiczne uzyskiwały nowe możliwości egzekwowania za ich pomocą wydawanych przez siebie poleceń, co mogło skutkować zmniejszeniem potrzeb w zakresie użycia jednostek wojskowych. W pewnych sytuacjach wciąż jednak opcję taką wykorzystywano, a niektóre państwa wprowadziły regulacje odnoszące się do tej problematyki⁵. W realiach II Rzeczypospolitej istniał cały system tzw. asystencji wojskowej, w ramach której przewidywano angażowanie wojska do przywracania porządku publicznego, jak również do udzielania wsparcia w przeciwdziałaniu skutkom klęsk żywiołowych. Przedsięwzięcia tego rodzaju siły zbrojne prowadziły wspólnie

² H. Dominiczak, *Organy bezpieczeństwa PRL 1944–1990*, Warszawa 1997, *passim*; J. Wygoda, R. Peterman, *Zapomniane organy bezpieczeństwa państwa – Wojskowa Służba Wewnętrzna KBW i WOP, Wojskowa Służba Wewnętrzna Jednostek Wojskowych MSW*, „Aparat Represji w Polsce Ludowej 1944–1989” 2012, nr 1; Z. Gwóźdź, *Uzbrojenie i wyposażenie oddziałów zwartych Milicji Obywatelskiej w latach 1945–1990*, Oświęcim 2019, s. 8 i n.; Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej w Warszawie (dalej: AIPN), 0050/3, Kompendium problematyki obronnej resortu spraw wewnętrznych, Warszawa 1987, k. 69–76.

³ Szerzej zob.: P. Hac, *Działania Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej w stanie wyjątkowym. Aspekty prawne, historyczne oraz operacyjne*, Warszawa 2023, s. 111–112, 116–118.

⁴ Rozwój możliwości formacji policyjnej w zakresie wyposażenia i taktyki rozpraszania tłumów można prześledzić na przykładzie Policji Państwowej. Zob. Z. Gwóźdź, *Uzbrojenie i wyposażenie oddziałów zwartych policji w latach 1919–1939*, Oświęcim 2019, s. 7–10.

⁵ P. Hac, *Geneza asystencji wojskowej w II Rzeczypospolitej*, „Przegląd Historyczno-Wojskowy” 2021, nr 3.

z jednostkami resortu spraw wewnętrznych, choć dowodzenie podczas tych działań obejmował dowódca wojskowy⁶.

Siły Zbrojne Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej, które w założeniu ustawodawcy miały stać na „straży suwerenności i niepodległości Narodu Polskiego oraz jego bezpieczeństwa i pokoju”, wielokrotnie brały udział w działaniach na rzecz bezpieczeństwa wewnętrznego⁷. Jako przykłady wsparcia systemu pozamilitarnego można wskazać choćby szerokie udzielanie pomocy dla powodzian, osób dotkniętych chorobami zakaźnymi bądź podczas udrażniania zasypanych śniegiem linii komunikacyjnych⁸. Najbardziej jednak znane przypadki zaangażowania wojska dotyczyły tłumienia wystąpień społecznych. Pierwsze tego typu sytuacje miały miejsce już w maju 1946 r., gdy w wielu miastach Polski doszło do starć z funkcjonariuszami MO oraz żołnierzami KBW⁹. W Poznaniu w czerwcu 1956 r., wobec braku przygotowania milicjantów do rozpraszania tłumów¹⁰ oraz zdobycia przez protestujących broni palnej, władze użyły do pacyfikacji miasta prawie 10 tys. żołnierzy oraz około 400 wozów bojowych, co – jak wiadomo – skutkowało wieloma ofiarami¹¹.

Pomimo utworzenia w 1956 r. jednostek ZOMO, wyspecjalizowanych organizacyjnie oraz sprzętowo do tłumienia zamieszek, doposażania ich w kolejnych latach oraz przeprowadzania stosownych ćwiczeń (m.in. o krypt. „Dunajec-69”), podczas wystąpień na Wybrzeżu w grudniu 1970 r. ponownie zdecydowano się na udzielenie wsparcia dla systemu pozamilitarnego przez jednostki wojskowe¹². Pojawiły się wówczas problemy

⁶ Szerzej zob.: *idem*, *Asystencja wojskowa w II RP*, cz. I: *Przepisy regulujące i zasady udzielania*, „Kwartalnik Bellona” 2017, nr 3, s. 116–134; *idem*, *Asystencja wojskowa w II Rzeczypospolitej*, cz. II: *Aspekty praktyczne*, „Kwartalnik Bellona” 2017, nr 4, s. 52–70. Tam również wykaz literatury przedmiotu.

⁷ Ustawa z dnia 21 listopada 1967 r. o powszechnym obowiązku obrony Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej (Dz.U. 1967, nr 44, poz. 220, art. 3). Ta szeroko znana ustawa obowiązywała (po wielu nowelizacjach) w obrocie prawnym do kwietnia 2022 r. Przytoczony fragment powielał znaczenie art. 6 Konstytucji Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej z 22 lipca 1952 r. (Dz.U. 1952, nr 33, poz. 232 z późn. zm.).

⁸ Na przykład podczas słynnej epidemii ospy we Wrocławiu w 1963 r. żołnierze dostarczali specjalistyczny sprzęt do dezynfekcji oraz organizowali obozy dla osób objętych obowiązkiem kwarantanny. J.B. Kos, *Ospa 1963. Alarm dla Wrocławia*, Wrocław 2017, s. 82 i 98.

⁹ W. Mazowiecki, *Pierwsze starcie. Wydarzenia 3 maja 1946*, Warszawa 1998, s. 88–89, 101, 151, 184. Zdaniem Andrzeja Paczkowskiego „jakkolwiek w krajach komunistycznych (przynajmniej europejskich) wojsko nie odgrywało samodzielnej roli politycznej, to jednocześnie oczywiste było, iż jest jedną z najważniejszych podpór reżimu”. Zob. A. Paczkowski, *Dowódca czy przywódca? Wojciech Jaruzelski 1981–1989* [w:] *Władza w PRL. Ludzie i mechanizmy*, red. K. Rokicki, R. Spałek, Warszawa 2011, s. 262.

¹⁰ Warto nadmienić, że pałki gumowe wprowadzono na wyposażenie MO dopiero w marcu 1956 r., przy czym korzystano z doświadczeń sił porządkowych Niemieckiej Republiki Demokratycznej, bezradnych podczas powstania w czerwcu 1953 r. Tarcze ochronne do MO wprowadzono w 1969 r. – po doświadczeniach z marca 1968 r. w Polsce. Szerzej zob.: Z. Gwóźdź, *Uzbrojenie i wyposażenie oddziałów zwartych Milicji Obywatelskiej w latach 1945–1990...*, s. 44 i 62.

¹¹ Zob. E.J. Nalepa, *Pacyfikacja zbuntowanego miasta. Wojsko Polskie w Czerwcu 1956 r. w Poznaniu w świetle dokumentów wojskowych*, Warszawa 1992; *Po obu stronach barykady. Wojsko Polskie w Poznaniu 1956 w dokumentach*, wstęp i oprac. E.J. Nalepa, Warszawa 1998; J. Kajetanowicz, *Wojsko Polskie w wydarzeniach poznańskich 1956 roku*, „Myśl Wojskowa” 2006, nr 6. Por. także: Ł. Jastrzęb, *Milicja Obywatelska w Poznańskim Czerwcu 1956 r. Wybór źródeł*, Toruń 2011, s. 35–45.

¹² W ramach ćwiczeń o krypt. „Dunajec-69” trenowano m.in. rozpraszanie tłumów przy użyciu armatek wodnych oraz gazu łzawiącego. Materiały na ten temat znajdują się w: AIPN, 0436/37 oraz AIPN, 1585/5882. Dziękuję Panu Pawłowi Tomasikowi za zwrócenie uwagi na to wydarzenie.

w koordynacji zadań pomiędzy poszczególnymi ośrodkami decyzyjnymi. Na taktykę postępowania z protestującymi negatywny wpływ miały także zalecenia wydawane przez gremia partyjne. Zaangażowanie wojska (w połączeniu z innymi czynnikami) skutkowało śmiercią co najmniej 45 osób. Kolejny raz okazało się, że żołnierze – poza oddziaływaniem psychologicznym oraz bronią palną – praktycznie nie dysponują środkami mogącymi być przydatnymi w bezpośredniej konfrontacji z tłumem¹³. Komplikacje te – co ważne – wystąpiły pomimo istnienia formalnych aktów wewnętrznych odnoszących się do współpracy pomiędzy resortami obrony narodowej i spraw wewnętrznych, tj.: Porozumienia Ministrów Obrony Narodowej i Spraw Wewnętrznych z dnia 17 listopada 1966 r. w sprawie współdziałania i wzajemnych świadczeń resortu obrony narodowej i resortu spraw wewnętrznych w okresie pokoju i w czasie wojny, jak również Zasad współdziałania Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Ministerstwa Obrony Narodowej w zakresie zwalczania wrogiej działalności, ochrony porządku i bezpieczeństwa publicznego oraz przygotowań obronnych – z dnia 26 maja 1970 r. Szczególnie ten drugi dokument jest uznawany za ramowy w zakresie norm współpracy obu resortów, przy czym został on jeszcze uszczegółowiony na początku grudnia 1970 r.¹⁴

Powyższa problematyka była aktualna również po zmianie ekipy rządzącej i prawdopodobnie pod koniec 1973 r. finalizowano rozpoczęte trzy lata wcześniej prace nad kompleksowym uregulowaniem współpracy wspomnianych ministerstw¹⁵. Efektem tych działań był zbiór dokumentów tworzonych wspólnie przez pracowników obu resortów. Składają się na niego Notatka w sprawie współpracy pomiędzy resortami obrony narodowej i spraw wewnętrznych (dalej: Notatka) oraz Zasady współpracy Ministerstwa Obrony Narodowej i Ministerstwa Spraw Wewnętrznych wraz z załącznikami (dalej: Zasady). Materiały te znajdują się w zasobie Centralnego Archiwum Wojskowego Wojskowego Biura Historycznego pod sygn. 1841/01/27, w teczce obejmującej dokumenty Zarządu Operacyjno-Strategicznego Sztabu Generalnego Wojska Polskiego. Oba ww. źródła oraz pierwszy załącznik Zasad zostały zamieszczone w niniejszym artykule.

Kwestię współdziałania resortów obrony narodowej i spraw wewnętrznych procedowano w okresie relatywnie dobrej sytuacji społeczno-politycznej w kraju,

¹³ Przyczyny wystąpień robotniczych oraz przebieg zdarzeń opisują m.in.: J. Eisler, *Grudzień 1970. Geneza, przebieg, konsekwencje*, Warszawa 2012; H.M. Kula, *Grudzień 1970. Oficjalny i rzeczywisty*, Gdańsk 2006; M. Paziewski, *Grudzień 1970 w Szczecinie*, Szczecin 2013; P. Brzeziński, R. Chrzastowski, A. Nadarzyńska-Piszczewiat, *Zbrodnia bez kary. Grudzień 1970 w Gdyni. Przebieg wydarzeń, represje, walka o prawdę, najdłuższy proces III RP*, Gdynia 2020. Warto przypomnieć, że Jerzy Zalewski działania Sił Zbrojnych PRL w tłumieniu protestów robotniczych w grudniu 1970 r. (podobnie jak przedsięwzięcia podejmowane w ramach wprowadzenia stanu wojennego w 1981 r.) ocenia jako „udział w zadaniach o charakterze asystencyjnym”. Opinia ta, z którą częściowo można się zgodzić, wymaga zapewne pogłębionych dalszych badań i dyskusji. Por. J. Zalewski, *Apolityczność sił zbrojnych Drugiej i Trzeciej Rzeczypospolitej Polskiej. Teoria i praktyka*, Warszawa 2009, s. 288.

¹⁴ Szerzej zob.: H.M. Kula, *Grudzień 1970. Oficjalny...*, s. 45–52 i 84; E.J. Nalepa, *Wojsko Polskie w Grudniu 1970*, Warszawa 1990, s. 31–32. Chęć uregulowania w 1966 r. kwestii współdziałania pomiędzy oboma wskazanymi resortami mogła wynikać ze zmian w podległości KBW i WOP dokonanych rok wcześniej.

¹⁵ O tym, że prace te rozpoczęły się na początku 1971 r., wskazują materiały zawarte w teczce AIPN, 1585/13562, w szczególności korespondencja odnosząca się do propozycji Zarządu Łączności MSW na temat współpracy z odpowiednimi organami MON. Zob. Pismo dyrektora Zarządu Łączności MSW do kierownika Biura Rady Naukowo-Technicznej przy Ministrze Spraw Wewnętrznych, Warszawa, 4 VI 1971 r., k. 7–9.

charakteryzującej się m.in. umiarkowanym optymizmem Polaków wynikającym z inwestycji ekipy Edwarda Gierka i poprawy stanu gospodarki. Wpływ na podjęcie tych prac miała ogólna tendencja władz do uregulowania zasad funkcjonowania państwa w czasie zagrożenia wojennego (zob. Ustawa o powszechnym obowiązku obrony Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej, ćwiczenia „Kraj-73”), aczkolwiek istotne mogły być też doświadczenia Grudnia '70.

Omawiana Notatka powstała w styczniu 1974 r., choć w kontekście analizy całości zbioru dokumentów nie można wykluczyć, że została podpisana przez ministra spraw wewnętrznych Stanisława Kowalczyka oraz ministra obrony narodowej gen. armii Wojciecha Jaruzelskiego dopiero w maju tego roku. Twórcy tego siedmiostronicowego dokumentu w pierwszej jego części ogólnie omówili dotychczasowe regulacje dotyczące współpracy, jak również odnieśli się do konkretnych przykładów wsparcia udzielanego przez jednostki wojskowe w ramach poszczególnych kategorii zagrożeń. W drugiej części Notatki zasygnalizowano opracowanie wspomnianych Zasad oraz krótko je scharakteryzowano, a także wskazano na szczególne obszary przyszłego współdziałania. Notatka zawiera też wniosek o zatwierdzenie Zasad wraz z piętnastoma załącznikami określającymi szczegóły współdziałania w poszczególnych dziedzinach.

Sześciostronicowe Zasady współpracy Ministerstwa Obrony Narodowej i Ministerstwa Spraw Wewnętrznych zgodnie ze stopką redakcyjną również zostały finalnie opracowane w styczniu 1974 r. Także i w tym przypadku dokument podpisali ministrowie Kowalczyk i Jaruzelski, jednak dodatkowo 14 maja 1974 r. został on zaakceptowany i podpisany przez I sekretarza KC PZPR Edwarda Gierka. Sprawa ta jest bardzo charakterystyczna w kontekście ówczesnych realiów władzy w PRL, w których szef partii politycznej, formalnie niesprawujący żadnej funkcji państwowej (poza mandatem poselskim), przy zupełnym pominięciu prezesa Rady Ministrów akceptuje bardzo ważny dokument o współpracy pomiędzy dwoma ministrami kluczowych resortów¹⁶. Zasady ustalały sposoby i procedury wykorzystania Sił Zbrojnych PRL do przeciwdziałania zagrożeniom bezpieczeństwa wewnętrznego, zarówno w okresie pokoju, jak też w czasie zagrożenia bezpieczeństwa państwa bądź wojny. Następnie określono piętnaście dziedzin, w ramach których właściwe organy resortów obrony narodowej i spraw wewnętrznych zobowiązane były kooperować i udzielać sobie wzajemnej pomocy, tj. w kwestiach:

1. Zapewnienia porządku, bezpieczeństwa publicznego i dyscypliny społecznej.
2. Zabezpieczenia naczelnych i terenowych organów politycznych, władzy i administracji państwowej.
3. Ochrony granicy państwowej.
4. Działalności wywiadowczej.
5. Działalności kontrwywiadowczej.
6. Uzupełnień jednostek Sił Zbrojnych PRL i mobilizacji.

¹⁶ Przypadek ten można porównać do sytuacji z marca 1981 r., gdy najważniejsze dokumenty planistyczne dotyczące wprowadzenia stanu wojennego zatwierdzał gen. Jaruzelski jako prezes Rady Ministrów i przewodniczący Komitetu Obrony Kraju, a I sekretarz KC PZPR Stanisław Kania „jedynie” je akceptował. Zob. F. Puchała, *Kulisy stanu wojennego 1981–1983*, Warszawa 2016, s. 329–332. Do hierarchii stanowisk w ówczesnej władzy w państwie odnosił się katalog wyszczególniony w art. 1 Dekretu z dnia 5 października 1972 r. o zaopatrzeniu emerytalnym osób zajmujących kierownicze stanowiska polityczne i państwowe oraz członków ich rodzin (Dz.U. 1972, nr 42, poz. 270).

**Minister spraw wewnętrznych Stanisław Kowalczyk, 1976 r.
AIPN, 1791/265**

**Minister obrony narodowej gen. Wojciech Jaruzelski, b.d.
AIPN, 024/51**

I sekretarz KC PZPR Edward Gierek, 1972 r. AIPN, 0204/361, t. 98

7. Kadrowej.
8. Kierowania działalnością partyjno-polityczną w jednostkach wojskowych MSW.
9. Szkolenia.
10. Zabezpieczenia materiałowo-technicznego, komunikacyjnego i medycznego.
11. Łączności.
12. Systemów i urządzeń łączności szyfrowej, kodowej i utajnionej.
13. Prac naukowo-badawczych i rozwoju techniki.
14. Ochrony przeciwpożarowej.
15. Współpracy w międzynarodowych komisjach.

Do każdego z powyższych punktów opracowano szczegółowe zasady, stanowiące załączniki do głównego dokumentu. Dotychczasowe regulacje dotyczące omawianej materii, tj. wspomniane wcześniej Porozumienie Ministrów Obrony Narodowej i Spraw Wewnętrznych z 17 listopada 1966 r. oraz zasady współdziałania obu resortów z 26 maja 1970 r., a także Generalne założenia współpracy i wzajemnych świadczeń resortów obrony narodowej i spraw wewnętrznych po zmianie podporządkowania Wojsk Ochrony Pogranicza z 29 września 1971 r.¹⁷, wraz z podpisaniem Zasad utraciły moc.

Omawiane dokumenty charakteryzują się głębią merytoryczną oraz starannym opracowaniem, na co wpływ zapewne miały ranga sprawy oraz osób, dla których były tworzone. Przygotowano je poprawną polszczyzną (nie zabrakło oczywiście zwrotów o zabarwieniu ideologicznym), przedstawione argumenty oraz zaproponowane obszary współdziałania są zasadne, całość zaś tworzy logiczny (notatka wprowadzająca, dokument główny, załączniki) i komplementarny układ. Oba resorty miały pogłębiać i udoskonalać dobrze dotąd układającą się współpracę „w myśl uchwał VI Zjazdu Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej” oraz „dla skuteczniejszego przeciwstawienia się stałemu zagrożeniu Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej ze strony wrogich jej sił”, a wykorzystanie jednostek wojskowych do przywrócenia naruszonego porządku i bezpieczeństwa miało dotyczyć „sytuacji nadzwyczajnych” i „zagrożających trwałości władzy ludowej i podstawom socjalistycznego ustroju”. Należy nadmienić, że zgodnie z regulacjami zawartymi w Zasadach szefowie obu resortów mieli raz w roku dokonywać oceny wspólnych działań. Powołano w tym celu zespół składający się z przedstawicieli obu ministerstw, którego zadaniem miało być usprawnianie współdziałania oraz „rozpatrywanie ważniejszych bieżących problemów”¹⁸.

¹⁷ Opiswane dokumenty nie odnosiły się jednak do Rozkazu Ministra Obrony Narodowej nr 0084/oper. z dnia 8 XII 1970 r. w sprawie zasad współdziałania Ministerstwa Obrony Narodowej i Ministerstwa Spraw Wewnętrznych w zakresie zwalczania wrogiej działalności, ochrony porządku i bezpieczeństwa publicznego oraz przygotowań obronnych. Wyciąg z tego dokumentu znajduje się w: AIPN, 3384/48.

¹⁸ Ślad takich działań za okres od maja 1975 r. do maja 1976 r. można znaleźć w AIPN, 003263/53, Pismo dyrektora Zarządu I MSW do komendanta Akademii Spraw Wewnętrznych w Warszawie, Warszawa, [21] VII 1976 r., k. 2–4. W ww. dokumencie wskazano, że „akceptowana przez ministrów obu resortów informacja o realizacji zasad współpracy w tym okresie zawiera pozytywną ocenę tej współpracy [...]. Miniony rok stanowił dalszy etap pogłębiania i doskonalenia współpracy wszystkich szczebli organizacyjnych [...]. Proces pogłębiania i doskonalenia współpracy między obu resortami przebiega prawidłowo, a współpracę tę nadal cechuje aktywność, harmonijność i wspólna troska o umocnienie gotowości obronnej państwa i podnoszenie stanu ochrony ładu i porządku publicznego w kraju”. W dalszej części wykazano kilkanaście postulatów o różnym ciężarze gatunkowym, m.in. „zintensyfikowanie operacyjnych działań dezinformacyjnych odnośnie [do] przeznaczenia i wyposażenia chronionych obiektów oraz zwiększenia ilości rozpracowań uwzględniających wspólne kom-

Omawiane dokumenty były istotne dla sprawnego funkcjonowania systemu bezpieczeństwa wewnętrznego państwa, zarówno w czasie pokoju, jak i wojny. W porównaniu do poprzednich regulacji wprowadzone rozwiązania porządkowały i wyszczególniały obszary udzielanego wsparcia w zakresie znacznie szerszym niż w kontekście bezpieczeństwa wewnętrznego. W treści Notatki wprost jednak zaznaczono, że „dotychczasowe doświadczenia i analiza problemów” wskazały konieczność bardziej szczegółowego uregulowania kwestii użycia sił zbrojnych do zachowania porządku i bezpieczeństwa publicznego, jak też zadań obu resortów w obszarze „zabezpieczenia naczelnych i terenowych organów politycznych, władzy i administracji państwowej na czas zagrożenia bezpieczeństwa państwa i wojny”. Uwypuklono konieczność dalszego planowania i prowadzenia współdziałania na poziomie ministerialnym (Sztabu Generalnego), nie wykluczając wcześniej już funkcjonującej współpracy na poziomie wojewódzkim (garnizonowym). Charakterystyczne było wprowadzenie zasady, według której w sytuacji nadzwyczajnego zagrożenia bezpieczeństwa publicznego „siłami i środkami wojskowymi dowodzą bezpośrednio dowódcy wojskowi, którzy w czasie akcji postępują w myśl ustaleń i rozkazów ministra obrony narodowej lub upoważnionych przez niego organów”, co w praktyce wyłączało te siły spod władzy MSW¹⁹. W treści Zasad zrezygnowano z użycia frazy „kierownictwa partyjno-rządowego”, która kilkakrotnie pojawiła się w rozkazie MON nr 0084/oper. z grudnia 1970 r.

Kolportaż Zasad oraz załączników po stronie wojskowej odbył się poprzez wydruk kopii (wyciągów), natomiast w resorcie spraw wewnętrznych dokumenty te stanowiły bazę do wydania przez jego szefa Zarządzenia nr 081/74 z 14 listopada 1974 r. w sprawie współpracy Ministerstwa Spraw Wewnętrznych z Ministerstwem Obrony Narodowej, do którego omawiane powyżej Zasady stanowiły załącznik²⁰.

Można założyć, że wdrożenie Zasad w celu polepszenia współdziałania obu resortów nastąpiło bardzo szybko, a przynajmniej w obszarach działalności wywiadowczej, kontrwywiadowczej i kadrowej ich wydanie mogło stanowić nową podstawę prawną dla i tak faktycznie prowadzonych przedsięwzięć. Niemniej trzeba pamiętać, że to na podstawie omawianych tutaj dokumentów wojsko wsparło jednostki resortu spraw wewnętrznych w czasie wystąpień robotniczych w czerwcu 1976 r., czego najbardziej skrajnym przykładem było przetransportowanie samolotami wojskowymi ponad tysiąca słuchaczy Wyższej Szkoły Oficerskiej w Szczytnie na lotnisko w Sadkowie koło Radomia²¹. Podobne działania przeprowadzano później w ramach operacji „Lato-80”²²,

binacje operacyjne”, jak też „kontynuowanie współpracy metodyczno-szkoleniowej między klubami sportowymi obu resortów, zwłaszcza na odcinku rozszerzenia wspólnych przygotowań sportowców do spartakiad resortowych krajów socjalistycznych”. MSW zgłosiło postulat konieczności przedyskutowania „form praktycznej realizacji postanowień załącznika nr 1 – zasad współpracy w części dotyczącej wydzielenia sił i środków wojskowych do działań w sytuacji nadzwyczajnej”, co jest ciekawe, patrząc na datę analizy – tuż przed radomskimi wydarzeniami z czerwca 1976 r.

¹⁹ W sytuacji „zwykłego” zagrożenia akcjami związanymi z zapewnieniem porządku i bezpieczeństwa publicznego, którym zapobiegały siły i środki wojskowe, działaniami miały kierować właściwe organy resortu spraw wewnętrznych, choć z zaznaczeniem, że oddziałami (pododdziałami) wojskowymi mieli dowodzić dowódcy tych oddziałów (pododdziałów).

²⁰ AIPN, 003263/40, Zarządzenie nr 081/74 Ministra Spraw Wewnętrznych, Warszawa, 14 XI 1974 r.

²¹ Szerzej zob.: P. Sasanka, S. Stępień, *Czerwiec 1976. Radom, Ursus, Płock*, przedm. J. Eisler, Warszawa 2006; P. Sasanka, *Czerwiec 1976. Geneza – przebieg – konsekwencje*, Warszawa 2017.

²² *Wojsko wobec polskiego Sierpnia '80 w dokumentach*, wstęp i oprac. E.J. Nalepa, Piotrków Trybunalski 2015, s. 21. W ramach tych działań m.in. zakwaterowano i zorganizowano wyżywienie dla

a szczytowym momentem współpracy wojskowo-milicyjnej był okres stanu wojennego²³. Żołnierze dodatkowo wspierali władze publiczne w działaniach związanych z katastrofami naturalnymi, m.in. podczas zimy stulecia (1978/1979). Największą wadą omawianych regulacji był brak podstaw ustawowych do szerszego wykorzystania Sił Zbrojnych PRL do zadań z zakresu bezpieczeństwa wewnętrznego, które to pojawiły się dopiero w latach osiemdziesiątych XX w.

* * *

Publikowane w niniejszym artykule dokumenty mają liczne skreślenia i podkreślenia, co mogłoby wskazywać na chęć ich nowelizacji. Ze względu na czytelność źródeł ingerencje te nie zostały uwzględnione w edycji. Poprawiono natomiast nieliczne błędy maszynowe i interpunkcyjne oraz ujednolicono pisownię.

około 2 tys. funkcjonariuszy MO, żołnierze przejęli ochronę niektórych kluczowych obiektów, drukarnie wojskowe przygotowały około 80 tys. ulotek, a z radiostacji niszczyciela ORP „Burza” nadano 12 audycji antystrajkowych. *Ibidem*, s. 21–22.

²³ Z punktu widzenia wojska do czynności podejmowanych przez żołnierzy najszerzej odnosi się wspomniana praca Franciszka Puchały *Kulisy stanu wojennego...* oraz publikacja *586 dni stanu wojennego 1981–1983 w dokumentach Sztabu Generalnego WP*, wstęp i oprac. E.J. Nalepa, Piotrków Trybunalski 2021. Przewidywane przedsięwzięcia Sił Zbrojnych PRL w ramach możliwego wprowadzenia stanu wyjątkowego pod koniec lat osiemdziesiątych XX w. opisano w pozycji autora niniejszego artykułu pt. *Rzeczywistość równoległa. Plany dotyczące wprowadzenia w Polsce w latach 1987–1989 stanu wyjątkowego na tle rozmów rządzących z opozycją*, Katowice – Warszawa 2023, s. 168–169, 200–218.

TEKST ŹRÓDŁA

Nr 1

1974 styczeń–maj, Warszawa – Notatka w sprawie współpracy pomiędzy resortami obrony narodowej i spraw wewnętrznych

Tajne spec[jalnego] znaczenia

Notatka w sprawie współpracy pomiędzy resortami obrony narodowej i spraw wewnętrznych

Kierując się wytycznymi najwyższych władz partyjnych i państwowych, resorty obrony narodowej i spraw wewnętrznych realizowały zadania wynikające z ich zakresów działania, ściśle ze sobą współpracując, w oparciu o następujące zasadnicze dokumenty:

– Porozumienie Ministrów Obrony Narodowej i Spraw Wewnętrznych z dnia 17 listopada 1966 r. w sprawie współdziałania i wzajemnych świadczeń resortu obrony narodowej i resortu spraw wewnętrznych w okresie pokoju i w czasie wojny;

– Zasady współdziałania Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Ministerstwa Obrony Narodowej w zakresie zwalczania wrogiej działalności, ochrony porządku i bezpieczeństwa publicznego oraz przygotowań obronnych – z dnia 26 maja 1970 r.;

– Generalne założenia współpracy i wzajemnych świadczeń resortów obrony narodowej i spraw wewnętrznych po zmianie podporządkowania Wojsk Ochrony Pogranicza – z dnia 29 września 1971 r.

Ścisłe kontakty między organami resortów obrony narodowej i spraw wewnętrznych, duże zrozumienie problemów i potrzeb oraz wszechstronna wzajemna pomoc – pozwalają kierownikom obu resortów ocenić dotychczasową współpracę pozytywnie.

Współpraca ta w podstawowych dziedzinach przedstawia się następująco:

1. W zakresie zapewnienia bezpieczeństwa i porządku publicznego

Współdziałanie organów Milicji Obywatelskiej z organami wojskowymi wyrażało się w dokonywaniu wspólnych analiz i ocen stanu porządku i bezpieczeństwa publicznego, udzielaniu pomocy w służbie patrolowej i w działaniach interwencyjnych oraz w prowadzeniu akcji profilaktycznych. Siły i środki obu resortów zapewniały porządek w czasie powoływania poborowych do służby wojskowej i zwalniania z tej służby oraz w czasie ćwiczeń i manewrów.

Organy wojskowe udzielały pomocy Milicji Obywatelskiej przy zabezpieczeniu ważniejszych akcji politycznych, uroczystości państwowych, przejazdów pociągów i kolumn specjalnego znaczenia, delegacji zagranicznych oraz imprez sportowych. Ponadto siły i środki wojskowe współdziałały w prowadzeniu pościgów za niebezpiecznymi przestępcami i dezerterami.

Istotne znaczenie miało ściśle współdziałanie obu resortów w sytuacjach szczególnych, wymagających wydzielenia sił i środków wojskowych do wzmocnienia działań

resortu spraw wewnętrznych oraz w przywracaniu naruszonego porządku i ochronie określonych obiektów.

Sprawne było również współdziałanie sił i środków wojskowych i resortu spraw wewnętrznych oraz straży pożarnych w poważniejszych akcjach ratowniczych (pożary, klęski żywiołowe i katastrofy). Przykładem dobrej i skutecznej współpracy było wspólne działanie przy gaszeniu pożarów w Rafinerii Nafty w Czechowicach¹ i w Zakładach „Stomil” w Poznaniu² oraz w likwidowaniu skutków wybuchu w Zakładach Przemysłu Ziemniaczanego w Luboniu³. Organy MON niezwłocznie reagowały na każdą prośbę o pomoc w przypadkach klęsk żywiołowych.

2. W zakresie szczególnych zadań na czas zagrożenia bezpieczeństwa państwa i wojny – realizowano wspólne przedsięwzięcia związane z przygotowaniem sił i środków obu resortów do walki z desantami i grupami dywersyjnymi, do obrony wybrzeża morskiego, do ochrony obiektów gospodarki narodowej i administracji państwowej. Realizowano również zamierzenia w dziedzinie zabezpieczenia funkcjonowania naczelnych i terenowych organów politycznych, władzy i administracji państwowej, w tym związane z systemem stanowisk kierowania. Ponadto na przestrzeni ostatnich kilku lat uregulowano szereg problemów organizacyjno-mobilizacyjnych resortu spraw wewnętrznych z uwzględnieniem jego specyfiki.

3. W zakresie działania służb wywiadowczych – doskonalono w obu resortach zakres i formy współdziałania w celu zdobywania danych o przeciwniku, na bieżąco wymieniano materiały informacyjne i nie rzadziej niż raz w roku dokonywano wspólnej oceny wyników współpracy. W 1972 r. opracowano wspólny dokument ustalający zakres i zasady współdziałania w czasie pokoju, uwzględniający niektóre aspekty działania w czasie zagrożenia i wojny. Ponadto wspólnie prowadzono demaskowanie działalności wrogich ośrodków dywersji ideologicznej i politycznej, a w 1973 r. nawiązano również kontakty w celu podjęcia współdziałania w zakresie propagandy specjalnej.

4. W zakresie kontrwywiadowczego zabezpieczenia kraju – działalność obu resortów charakteryzowała się wzajemnym zrozumieniem konieczności wspólnego działania przeciwko wywiadom wojskowym NATO. Od dłuższego czasu dokonuje się wymiany informacji oraz prowadzi się wspólne konsultacje dotyczące kierunków zainteresowań wywiadowczych przeciwnika i stopnia rozpoznania Sił Zbrojnych przez obce wywiady. W porównaniu do lat ubiegłych znacznie poprawiła się organizacja kontroli podróży zwiadowczych pracowników placówek dyplomatycznych państw kapitalistycznych

¹ Pożar w rafinerii w Czechowicach-Dziedzicach wybuchł 26 VI 1971 r. W jego wyniku doszło do eksplozji zbiorników z produktami rafineryjnymi. W akcji ratowniczej brało udział około 160 żołnierzy z jednostki Obrony Terytorialnej z Bielska-Białej, z których 7 zginęło. Łącznie w katastrofie straciło życie 37 osób.

² Pożar w Poznańskich Zakładach Opon Samochodowych „Stomil” wybuchł 9 III 1972 r. na skutek podpalenia przez jednego z pracowników. W akcji gaśniczej, która zakończyła się 12 marca, brały udział różne jednostki Wojska Polskiego, w tym wojskowej straży pożarnej z lotniska w Krzesinach. Zdarzenie nie spowodowało ofiar śmiertelnych.

³ W nocy z 22 na 23 II 1972 r. doszło do eksplozji w budynku oddziału produkcji dekstryn w Wielkopolskim Przedsiębiorstwie Przemysłu Ziemniaczanego w Luboniu, a w jej następstwie do pożaru. W akcji ratunkowej brali udział żołnierze z nieokreślonej w źródłach jednostki wojskowej (prawdopodobnie inżynierskiej). Tragedia spowodowała śmierć 17 osób.

akredytowanych w Polsce⁴. Odbyto również wiele spotkań przedstawicieli terenowych organów SB i WSW w sprawie ochrony przed penetracją obiektów wojskowych.

W dziale techniczno-operacyjnym istniała ścisła współpraca pomiędzy organami MSW a Szefostwem WSW i Zarządem II Sztabu Generalnego. Obejmowała ona wymianę doświadczeń i niezbędnych informacji, udostępnienie posiadanego sprzętu i urządzeń specjalnych oraz wzajemne świadczenie innych usług.

Dotychczasowe doświadczenia wskazują na potrzebę kontynuowania wspólnych poszukiwań nad usprawnieniem kontrwywiadowczej ochrony obiektów specjalnych.

5. W zakresie współpracy naukowo-technicznej – szczególnie w dziedzinie łączności, kryminalistyki, transportu oraz zbierania, utajniania i przetwarzania informacji – nastąpiło dalsze rozszerzenie współpracy. W tym przedmiocie istnieją dalsze możliwości pogłębienia współdziałania poprzez ściślejsze skoordynowanie badań i zakupów techniki operacyjnej oraz wymianę doświadczeń z eksploatacji posiadanego sprzętu.

6. W zakresie mobilizacyjnego rozwinięcia Sił Zbrojnych (akcja kurierska, ewidencja przedpoborowych, pobór do wojska, nakładanie świadczeń osobistych i rzeczowych) – uściślono zadania terenowych organów administracji państwowej.

7. W zakresie Wojsk Ochrony Pogranicza – miało miejsce sprawne i bez zakłóceń przejście tych wojsk w podporządkowanie resortu spraw wewnętrznych. Widzi się potrzebę dalszego uściślenia spraw związanych z ochroną i obroną granicy morskiej PRL.

8. W zakresie działalności partyjno-politycznej – jednostki wojskowe MSW korzystały z wydatnej i systematycznej pomocy Głównego Zarządu Politycznego WP w zakresie kierowania pracą partyjno-polityczną i ideowo-wychowawczą oraz zabezpieczenia w materiały propagandowo-agitacyjne i kulturalno-oświatowe. Dotychczasowe doświadczenia w tym przedmiocie potwierdziły celowość przyjęcia jako zasady, że Główny Zarząd Polityczny WP, działając na prawach wydziału KC PZPR, koordynuje pracę partyjno-polityczną w jednostkach wojskowych resortu spraw wewnętrznych oraz udziela pomocy formacjom MO w pracy politycznej.

9. W zakresie spraw kadrowych i szkoleniowych – resort obrony narodowej przygotowywał kadrę oficerów, chorążych i podoficerów zawodowych oraz przeszkalał w określonych specjalnościach żołnierzy służby zasadniczej dla potrzeb jednostek wojskowych MSW.

Pomyślnie układała się współpraca pomiędzy departamentami kadr MON i MSW w zakresie zabezpieczenia potrzeb kadrowych w czasie pokoju oraz na czas zagrożenia i wojny.

Do dobrej tradycji należy wzajemny udział przedstawicieli centralnych instytucji MON w ćwiczeniach organizowanych przez MSW oraz udział przedstawicieli resortu spraw wewnętrznych w ćwiczeniach organizowanych przez MON.

10. Ponadto resorty obrony narodowej i spraw wewnętrznych wzajemnie świadczyły usługi w zakresie łączności, tajnego dowodzenia, materiałowo-technicznego zabezpieczenia i obsługi medycznej. Współpraca ta wpływała korzystnie na realizację bieżących

⁴ Prawdopodobnie autorzy dokumentu mieli w tym przypadku na myśli rozszerzenie czynności operacyjno-rozpoznawczych (m.in. wywiadu operacyjnego oraz obserwacji niejawnej) wobec wytypowanych pracowników zachodnich placówek dyplomatycznych podczas ich podróży służbowych.

zadań. W toku dalszej współpracy istnieje konieczność wzajemnej wymiany osiągnięć technicznych z uwzględnieniem zachodzących zmian strukturalno-organizacyjnych.

* * *

W świetle dotychczasowych doświadczeń oraz analizy problemów dotyczących w szczególności:

1. użycia sił i środków wojskowych, jako sił wsparcia, dla zabezpieczenia porządku i bezpieczeństwa publicznego oraz sytuacji nadzwyczajnej, zagrażającej trwałości władzy ludowej i podstawom socjalistycznego ustroju;

2. realizacji przez organy resortów obrony narodowej i spraw wewnętrznych zadań w zakresie zabezpieczenia naczelnych i terenowych organów politycznych, władzy i administracji państwowej na czas zagrożenia bezpieczeństwa państwa i wojny, Ministerstwa Obrony Narodowej i Spraw Wewnętrznych podjęły prace nad bardziej precyzyjnym określeniem zasad współpracy między organami tych resortów.

Wynikiem tych prac jest podstawowy dokument pt. „Zasady współpracy Ministerstwa Obrony Narodowej i Ministerstwa Spraw Wewnętrznych” wraz z 15 załącznikami określającymi szczegółowe zasady współpracy w poszczególnych dziedzinach.

Zatwierdzenie powyższych dokumentów ujednocili poglądy organów obu resortów na sprawy współpracy między nimi oraz umożliwi dalszą intensyfikację poczyną w dziedzinach zabezpieczenia porządku i bezpieczeństwa publicznego oraz przygotowania kraju do obrony.

W dokumencie podstawowym przewidziano, że dla rozpatrywania wynikających dodatkowo ważniejszych problemów w kwestii współdziałania obu resortów działać będzie zespół składający się z przedstawicieli obu resortów – pod kierownictwem szefa Sztabu Generalnego WP i podsekretarza stanu w MSW.

Kierownictwa obu resortów oceniają, że dalszych badań i studiów wymagają w szczególności następujące problemy:

a) organizacja zabezpieczenia funkcjonowania najwyższych władz partyjnych i państwowych w czasie zagrożenia bezpieczeństwa państwa i wojny, w tym na stanowiskach kierowania – stosownie do założeń w tym przedmiocie, które ustali Komitet Obrony Kraju, i zasad zawartych w załączniku nr 2 do przedstawionego dokumentu podstawowego;

b) system kompleksowej obrony i ochrony granicy morskiej PRL w warunkach bezpośredniej styczności z potencjalnym przeciwnikiem (z uwzględnieniem zadań i zasad działania morskiej brygady WOP);

c) ochrona i obrona ważnych obiektów w szczególnych przypadkach w czasie pokoju oraz w czasie zagrożenia bezpieczeństwa państwa i wojny.

Minister Spraw Wewnętrznych
(–) Stanisław Kowalczyk⁵

Minister Obrony Narodowej
(–) gen. armii Wojciech Jaruzelski⁶

⁵ Stanisław Kowalczyk (1924–1998) – gen. dyw. Milicji Obywatelskiej, poseł na Sejm PRL (1969–1982), minister spraw wewnętrznych (1973–1980), zastępca członka (1973–1975) i członek (1975–1980) Biura Politycznego KC PZPR, wiceprezes Rady Ministrów w rządzie Józefa Pińkowskiego.

⁶ Wojciech Jaruzelski (1923–2014) – gen. armii, szef Głównego Zarządu Politycznego Wojska Polskiego (1960–1965), szef Sztabu Generalnego (1965–1968), minister obrony narodowej (1968–1983), członek Biura Politycznego KC PZPR (1971–1989), I sekretarz KC PZPR (1981–1989), pre-

Wydrukowano w 2 egz.

Egz. nr 1 – Sztab Generalny

Egz. nr 2 – MSW

Wyk. ppłk Kaźmierczak⁷

Druk W. Podedworna⁸

Dnia 12 I 1974 r.

Nr masz. 00518/II^a

Źródło: CAW WBH, 1841/01, poz. 1, oryginał, mps.

zes Rady Ministrów (1981–1985), przewodniczący Rady Państwa (1985–1989), poseł na Sejm PRL (1961–1989), jedyny prezydent PRL oraz pierwszy prezydent III Rzeczypospolitej Polskiej. Nadzorował tłumienie wystąpień robotniczych w grudniu 1970 r., odpowiedzialny za wprowadzenie w Polsce stanu wojennego w 1981 r.

^a *Na dole strony pieczęć:* Wydrukowano w 1 egz., Lp. ks. ewid. odbitek, Wyk. [*podpis nieczytelny*], dn. 23 V 1974 [r.].

⁷ Brak bliższych danych.

⁸ Brak bliższych danych.

1974 maj 14, Warszawa – Zasady współpracy Ministerstwa Obrony Narodowej i Ministerstwa Spraw Wewnętrznych

Akceptuję

Edward Gierek

I sekretarz KC PZPR

Warszawa, dnia 14 V 1974 r.^a

Tajne spec[jalnego] znaczenia

Egz. nr ...

Zasady

współpracy Ministerstwa Obrony Narodowej i Ministerstwa Spraw Wewnętrznych

Ministerstwa Obrony Narodowej i Spraw Wewnętrznych, kierowane przez ministrów, stosownie do ustaleń naczelnych organów Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej oraz naczelnych organów władzy i administracji państwowej, ściśle ze sobą współpracując, zapewniają obronę i bezpieczeństwo państwa, ochronę gospodarki narodowej oraz utrzymanie porządku i dyscypliny społecznej.

W celu dalszego pogłębienia i udoskonalenia dobrze dotąd układającej się współpracy między organami obu resortów – w myśl uchwał VI Zjazdu Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej¹ i wynikającej z nich polityki partii i rządu oraz dla skuteczniejszego przeciwstawienia się stałemu zagrożeniu Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej ze strony wrogich jej sił, mimo zarysowującego się odprężenia – ustala się, co następuje:

§ 1

1. W czasie pokoju siły i środki resortu obrony narodowej mogą być użyte jako siły wsparcia do realizacji przez resort spraw wewnętrznych stałych lub doraźnych przedsięwzięć zapewniających utrzymanie porządku i bezpieczeństwa publicznego, zwłaszcza w zakresie akcji politycznych o szczególnej wadze, ważniejszych imprez i uroczystości państwowych, przedsięwzięć organizowanych przez organy wojskowe, przejazdów pociągów nadzwyczajnych specjalnego znaczenia i kolumn specjalnego znaczenia.

^a Poniżej podpis I sekretarza KC PZPR Edwarda Gierka.

¹ VI Zjazd PZPR odbył się w dniach 6–11 XII 1971 r. w Warszawie. W trakcie obrad wybrano skład najwyższych władz PZPR (Biura Politycznego KC PZPR, Sekretariatu KC PZPR, Centralnej Komisji Kontroli Partyjnej oraz Centralnej Komisji Rewizyjnej), a I sekretarzem KC PZPR ponownie został Edward Gierek. Delegaci jednomyślnie przyjęli m.in. uchwałę pt. „O dalszy socjalistyczny rozwój Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej”. W swoim wystąpieniu Gierek deklarował: „Pogłębiać będziemy socjalistyczną demokrację i będziemy równocześnie podnosić dyscyplinę społeczną, będziemy umacniać nasze socjalistyczne państwo”. W ostatnim dniu obrad uczestniczył sekretarz generalny Komunistycznej Partii Związku Sowieckiego Leonid Breżniew. Zob. *Serdeczne powitanie delegacji z tow. Leonidem Breżniewem w Warszawie*, „Trybuna Robotnicza”, 6 XII 1971, s. 1; *VI Zjazd PZPR zakończył obrady*, „Głos Wielkopolski”, 12/13 XII 1971, s. 1.

2. Użycie sił i środków wojskowych w przypadkach, o których mowa w ust. 1, następuje na podstawie decyzji ministrów obrony narodowej i spraw wewnętrznych lub uprawnionych przez nich organów.

§ 2

1. W czasie pokoju jednostki Sił Zbrojnych PRL mogą być użyte w celu przywrócenia naruszonego porządku i bezpieczeństwa w sytuacji nadzwyczajnej, zagrażającej trwałości władzy ludowej i podstawom socjalistycznego ustroju.

2. Użycie wojsk w przypadku, o którym mowa w ust. 1, następuje na podstawie odpowiedniej uchwały Rady Ministrów.

§ 3

W czasie zagrożenia bezpieczeństwa państwa i wojny organy resortów obrony narodowej i spraw wewnętrznych w dziedzinie zapewnienia porządku i bezpieczeństwa publicznego – w szczególności:

1. prowadzą rozpoznanie specjalne;
2. organizują zwalczanie desantów powietrznych i morskich, grup dywersyjno-rozpoznawczych i band zbrojnego podziemia, przy wykorzystaniu sił i środków obu resortów;
3. organizują ochronę i obronę ważnych obiektów gospodarki narodowej i administracji państwowej;
4. organizują i zapewniają przegrupowanie wojsk własnych i sojuszniczych.

§ 4

Właściwe organy resortów obrony narodowej i spraw wewnętrznych obowiązane są ściśle współpracować i udzielać sobie wzajemnej pomocy w dziedzinach:

1. Zapewnienia porządku, bezpieczeństwa publicznego i dyscypliny społecznej – na zasadach ustalonych w załączniku nr 1.
2. Współpracy w dziedzinie zabezpieczenia naczelnych i terenowych organów politycznych, władzy i administracji państwowej – na zasadach ustalonych w załączniku nr 2.
3. Ochrony granicy państwowej – na zasadach ustalonych w załączniku nr 3.
4. Działalności wywiadowczej – na zasadach ustalonych w załączniku nr 4.
5. Działalności kontrwywiadowczej – na zasadach ustalonych w załączniku nr 5.
6. Uzupełnień jednostek Sił Zbrojnych i mobilizacji – na zasadach ustalonych w załączniku nr 6.
7. Kadrowej – na zasadach ustalonych w załączniku nr 7.
8. Kierowania działalnością partyjno-polityczną w jednostkach wojskowych MSW – na zasadach ustalonych w załączniku nr 8.
9. Szkolenia – na zasadach ustalonych w załączniku nr 9.
10. Zabezpieczenia materiałowo-technicznego, komunikacyjnego i medycznego – na zasadach ustalonych w załączniku nr 10.
11. Łączności – na zasadach ustalonych w załączniku nr 11.
12. Systemów i urządzeń łączności szyfrowej, kodowej i utajnionej – na zasadach ustalonych w załączniku nr 12.

13. Prac naukowo-badawczych i rozwoju techniki – na zasadach ustalonych w załączniku nr 13.

14. Ochrony przeciwpożarowej – na zasadach ustalonych w załączniku nr 14.

15. Współpracy w międzynarodowych komisjach – na zasadach ustalonych w załączniku nr 15.

§ 5

1. Ministrowie obrony narodowej i spraw wewnętrznych lub upoważnione przez nich organy określą szczegółowy tryb realizacji zasad zawartych w załącznikach.

2. Ministrowie wymienieni w ust. 1 w porozumieniu z zainteresowanymi ministrami ustalą zasady ochrony i obrony ważnych obiektów gospodarki narodowej na czas zagrożenia bezpieczeństwa państwa i wojny oraz w razie poważnego zagrożenia porządku i bezpieczeństwa publicznego.

3. Organy planowania operacyjno-obronnego ministerstw Obrony Narodowej i Spraw Wewnętrznych obowiązane są do ścisłego współdziałania i wzajemnego informowania się o problemach pozostających we wspólnym zainteresowaniu obu resortów, w szczególności w sprawach:

1) realizacji przedsięwzięć w zakresie zabezpieczenia funkcjonowania organów w czasie zagrożenia bezpieczeństwa państwa i wojny, w tym przygotowania i utrzymania w gotowości systemu stanowisk kierowania;

2) przydzielania dla potrzeb jednostek resortu spraw wewnętrznych odpowiedniej ilości rejonów alarmowych i mobilizacyjnych oraz lotnisk zapasowych, a także w okresie zagrożenia i wojny rejonów wyjściowych do działań;

3) koordynacji współpracy pomiędzy terenowymi sztabami wojskowymi i kolumnami garnizonów wojskowych a terenowymi jednostkami resortu spraw wewnętrznych w zakresie wspólnej problematyki planowania operacyjno-obronnego;

4) oznakowania na czas zagrożenia i wojny wozów bojowych i pojazdów mechanicznych jednostek wojskowych resortu spraw wewnętrznych, według ustaleń właściwych organów wojskowych.

§ 6

Szczegółowy tryb współpracy i operatywnego udzielania wzajemnej pomocy i świadczeń przez właściwe organy resortów obrony narodowej i spraw wewnętrznych w czasie zagrożenia bezpieczeństwa państwa i wojny ustalony zostanie w odpowiednich planach, których realizacja następować będzie stosownie do sytuacji polityczno-militarnej oraz decyzji uprawnionych nadrzędnych organów.

§ 7

1. Ministrowie obrony narodowej i spraw wewnętrznych dokonywać będą raz w roku oceny zasad współpracy międzyresortowej.

2. Powołuje się zespół składający się z przedstawicieli ministerstw Obrony Narodowej i Spraw Wewnętrznych, którego zadaniem jest doskonalenie współpracy między organami resortowymi oraz rozpatrywanie ważniejszych bieżących problemów.

3. Zespołem, o którym mowa w ust. 2, kierują wspólnie szef Sztabu Generalnego oraz wyznaczony przez ministra spraw wewnętrznych – podsekretarz stanu.

4. Skład zespołu określają, stosownie do potrzeb, osoby wymienione w ust. 3.

§ 8

Tracą moc:

1. Porozumienie Ministrów Obrony Narodowej i Spraw Wewnętrznych z dnia 17 listopada 1966 r. w sprawie współdziałania i wzajemnych świadczeń resortu obrony narodowej i spraw wewnętrznych w okresie pokoju i w czasie wojny;

2. Zasady współdziałania Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Ministerstwa Obrony Narodowej w zakresie zwalczania wrogiej działalności, ochrony porządku i bezpieczeństwa oraz przygotowań obronnych – z dnia 26 maja 1970 r.;

3. Generalne założenia współpracy i wzajemnych świadczeń resortów obrony narodowej i spraw wewnętrznych po zmianie podporządkowania Wojsk Ochrony Pogranicza – z dnia 29 września 1971 r.

§ 9

Niniejsze zasady wchodzą w życie z dniem podpisania.

Minister Spraw Wewnętrznych
(–) Stanisław Kowalczyk

Minister Obrony Narodowej
(–) gen. armii Wojciech Jaruzelski^b

Wydrukowano w 2 egz.

Egz. nr 1 – Sztab Generalny

Egz. nr 2 – MSW

Wyk. ppłk Kaźmierczak

Druk W. Podedworna

Dnia 12 I 1974 r.

Nr masz. 00518/II

Źródło: CAW WBH, 1841/01, poz. 2, oryginał, mps.

^b *Na dole strony pieczęć: Wydrukowano w 1 egz., Lp. ks. ewid. odbitek, Wyk. [podpis nieczytelny], dn. 23 V 1974 [r:].*

1974 maj, Warszawa – Zasady współpracy w dziedzinie zapewnienia porządku, bezpieczeństwa publicznego i dyscypliny społecznej

Załącznik nr 1 do „Zasad współpracy Ministerstwa Obrony Narodowej i Ministerstwa Spraw Wewnętrznych” z 1974 r.

Tajne spec[jalnego] znaczenia
Egz. nr ...

Zasady

współpracy w dziedzinie zapewnienia porządku, bezpieczeństwa publicznego i dyscypliny społecznej

I. W czasie pokoju

1. W celu zapewnienia porządku i bezpieczeństwa publicznego w miejscowościach stanowiących garnizony wojskowe:

1) organy Ministerstwa Obrony Narodowej powiadamiają właściwe organy Ministerstwa Spraw Wewnętrznych o przepisach obowiązujących żołnierzy znajdujących się stale lub czasowo w garnizonie;

2) komendanci terenowych jednostek Milicji Obywatelskiej oraz dowódcy właściwych terenowo jednostek organizacyjnych Wojskowej Służby Wewnętrznej i dowódcy garnizonów wojskowych współdziałają poprzez:

a) dokonywanie okresowych analiz stanu porządku i bezpieczeństwa publicznego, w szczególności w części dotyczącej żołnierzy w czynnej służbie wojskowej,

b) udzielanie przez siły i środki Milicji Obywatelskiej pomocy organom wojskowym: w likwidacji naruszeń porządku publicznego przez żołnierzy, ściganiu sprawców przestępstw będących żołnierzami w czynnej służbie wojskowej, poszukiwaniu żołnierzy i zaginionej broni oraz przedmiotów mających istotne znaczenie dla wojska,

c) udzielanie przez wojskowe siły i środki transportowe, w tym śmigłowce łącznikowe, pomocy organom Milicji Obywatelskiej w ściganiu niebezpiecznych przestępców,

d) wspólne organizowanie stałych lub doraźnych przedsięwzięć w zakresie utrzymania porządku i bezpieczeństwa publicznego,

e) regulowanie przez dowódców garnizonów wojskowych w porozumieniu z właściwymi terenowo organami Milicji Obywatelskiej problemów w odniesieniu do żołnierzy przebywających w miejscach publicznych,

f) udzielanie przez organy Milicji Obywatelskiej właściwym organom wojskowym informacji w sprawach leżących w sferze ich zainteresowania;

3) użycie sił i środków wojskowych w ramach przedsięwzięć, o których mowa wyżej w ppkt. ^{a-a} pod lit. c) i d), jako sił wsparcia, może nastąpić za zgodą: dowódcy

^{a-a} Tak w oryginale.

okręgu wojskowego, szefa Zarządu Wojskowej Służby Wewnętrznej okręgu, dowódcy Marynarki Wojennej – w stosunku do podległych im sił i środków wojskowych;

4) minister obrony narodowej na wniosek ministra spraw wewnętrznych może zarządzić użycie sił i środków wojskowych, jako sił wsparcia, do zewnętrznej ochrony zakładów karnych w czasie likwidacji buntów więźniów, jeżeli więźniowie dokonali zaboru broni.

2. W celu zapewnienia przez resort spraw wewnętrznych porządku i bezpieczeństwa publicznego w czasie akcji politycznych o szczególnej wadze (akcji wyborczych, wieców, pochodów itp.), ważniejszych imprez i uroczystości państwowych:

1) organy Ministerstwa Spraw Wewnętrznych oraz komendanci wojewódzcy Milicji Obywatelskiej informują odpowiednio Sztab Generalny i szefostwo Wojskowej Służby Wewnętrznej oraz dowódców okręgów wojskowych i dowódców garnizonów wojskowych o planowanych akcjach, imprezach i uroczystościach państwowych oraz przedstawiają wnioski o wydzielenie sił i środków wojskowych, jako sił wsparcia, do zadań porządkowych (wystawianie kordonów i szpalerów);

2) dowódcy okręgów wojskowych lub z ich upoważnienia dowódcy garnizonów wojskowych – stosownie do decyzji szefa Sztabu Generalnego i szefa Wojskowej Służby Wewnętrznej – wydzielają uzgodnioną ilość podległych im sił i środków wojskowych do zadań porządkowych w czasie tych akcji, imprez i uroczystości. Działanie sił i środków wojskowych w tych przypadkach odbywa się według wspólnie ustalonych planów.

3. W celu zapewnienia przez resort spraw wewnętrznych porządku i bezpieczeństwa publicznego w czasie przedsięwzięć organizowanych przez organy wojskowe:

1) Sztab Generalny informuje właściwe organy Ministerstwa Spraw Wewnętrznych o ważniejszych przedsięwzięciach organizowanych przez wojsko – w skali kraju (ćwiczenia, przemarsze kolumn wojskowych, parady wojskowe, uzupełnianie jednostek Sił Zbrojnych, pobyt wojskowych delegacji zagranicznych);

2) dowództwa okręgów wojskowych oraz komendanci garnizonów wojskowych informują właściwych komendantów Milicji Obywatelskiej o ważniejszych przedsięwzięciach organizowanych przez wojsko – odpowiednio w skali okręgu i garnizonu;

3) komendanci terenowych jednostek Milicji Obywatelskiej – stosownie do decyzji właściwych organów Ministerstwa Spraw Wewnętrznych lub też posiadanych uprawnień – zapewniają podległymi im siłami i środkami utrzymanie porządku i bezpieczeństwa w czasie realizacji przedsięwzięć organizowanych przez organy wojskowe;

4) organy wojskowe wyznaczone przez właściwych dowódców (szefów) zapewniają – we współdziałaniu z siłami i środkami resortu spraw wewnętrznych – udział podległych im sił i środków w utrzymaniu porządku i bezpieczeństwa publicznego w czasie realizacji przedsięwzięć organizowanych przez ^aorgany wojskowe^a.

4. W celu zapewnienia ochrony pociągów nadzwyczajnych specjalnego znaczenia (PONSZ) i kolumn specjalnego znaczenia organy Ministerstwa Spraw Wewnętrznych zgłaszają do Sztabu Generalnego wnioski w sprawie udziału sił i środków wojskowych dla wzmocnienia ochrony tras (kolejowych-drogowych) w rejonach masywów leśnych oraz znajdujących się na trasie przejazdu obiektów i urządzeń kolejowych oraz drogowych (mosty, wiadukty, tunele itp.). Decyzje w sprawie udziału sił i środków wojskowych dla wykonania zadania, o którym mowa wyżej, podejmuje szef Sztabu Generalnego.

5. W celu zapewnienia przez resort spraw wewnętrznych porządku i bezpieczeństwa publicznego w szczególnych sytuacjach związanych z klęskami żywiołowymi, katastrofami zagrażającymi bezpieczeństwu życia lub mienia większej liczby osób, epidemiami zakaźnymi, przewozami niebezpiecznych ładunków itp. – użycie sił i środków wojskowych może nastąpić, w zależności od skali przewidywanych skutków i pilności, na podstawie decyzji szefa Sztabu Generalnego, na wniosek upoważnionego podsekretarza stanu w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych albo na podstawie decyzji dowódcy okręgu wojskowego lub dowódcy rodzajów Sił Zbrojnych na wniosek uprawnionego organu resortu spraw wewnętrznych.

6. Akcjami w zakresie zapewnienia porządku i bezpieczeństwa publicznego, w których biorą udział siły i środki wojskowe, kierują właściwe organy resortu spraw wewnętrznych, z tym że oddziałami (pododdziałami) wojskowymi dowodzą dowódcy tych oddziałów (pododdziałów).

7. Użycie wojskowych środków transportu lotniczego dla dokonania nagłego przetrzutu sił i środków resortu spraw wewnętrznych na znaczne odległości nastąpić może na podstawie decyzji szefa Sztabu Generalnego na wniosek upoważnionego podsekretarza stanu w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych.

8. Nadzór prokuratorski w odniesieniu do jednostek wojskowych Ministerstwa Spraw Wewnętrznych sprawują organy prokuratury wojskowej.

9. Zadania związane z orzekaniem i innymi sprawami sądownictwa w odniesieniu do jednostek wojskowych Ministerstwa Spraw Wewnętrznych wykonują sądy wojskowe.

10. Uprawnione organy resortu spraw wewnętrznych – na wniosek właściwych organów wojskowych – udzielają informacji o ewentualnych zastrzeżeniach natury politycznej i kryminalnej w stosunku do osób, które mają być wcielone do wojskowych jednostek specjalnych lub są kandydatami do wojskowych szkół zawodowych.

11. Sztab Generalny przekazuje właściwym organom Ministerstwa Spraw Wewnętrznych obowiązujące i wprowadzane w Siłach Zbrojnych dokumenty gotowości bojowej w zakresie dotyczącym jednostek wojskowych resortu spraw wewnętrznych.

12. Centralne instytucje Ministerstwa Obrony Narodowej informują właściwe organy Ministerstwa Spraw Wewnętrznych o przygotowywaniu zasadniczych aktów normatywnych oraz udostępniają projekty takich aktów, jak również przesyłają odpisy wydanych aktów prawnych dla potrzeb organów i jednostek wojskowych resortu spraw wewnętrznych.

13. W sytuacji nadzwyczajnej, zagrażającej trwałości władzy ludowej i podstawom socjalistycznego ustroju – stosownie do ustaleń Rady Ministrów – siły i środki resortu spraw wewnętrznych i obrony narodowej działają na rzecz przywrócenia naruszonego porządku i bezpieczeństwa publicznego. W tym celu:

1) minister obrony narodowej w porozumieniu z ministrem spraw wewnętrznych wydziela odpowiednie siły i środki wojskowe do:

a) zapobiegania i zwalczania terroru,

b) ochrony i obrony ustalonych kluczowych obiektów gospodarki narodowej, komunikacji, łączności i środków masowego przekazu, węzłów energetycznych, magazynów rezerw państwowych oraz innych ważnych obiektów, warunkujących prawidłowe funkcjonowanie życia gospodarczo-administracyjnego kraju,

c) likwidacji skutków wrogiego działania i przywrócenia normalnego toku życia społeczno-gospodarczego;

2) ministrowie obrony narodowej i spraw wewnętrznych w przypadkach szczególnej potrzeby – uzasadnionej rozwojem sytuacji – mogą określić doraźnie, dostosowane do aktualnych potrzeb, sposoby działania sił i środków obu resortów;

3) ministrowie obrony narodowej i spraw wewnętrznych lub upoważnione przez nich organy powołują do planowania i koordynacji akcji z udziałem podległych im sił i środków wojskowych zespoły złożone z przedstawicieli obu resortów;

4) siłami i środkami wojskowymi dowodzą bezpośrednio dowódcy wojskowi, którzy w czasie akcji postępują w myśl ustaleń i rozkazów ministra obrony narodowej lub upoważnionych przez niego organów;

5) dowódcy okręgów wojskowych i dowódcy garnizonów na wniosek właściwych terytorialnie komendantów wojewódzkich (równorzędnych) Milicji Obywatelskiej udzielają jednostkom resortu spraw wewnętrznych pomocy w zakresie:

- a) zakwaterowania w pomieszczeniach koszarowych,
- b) zorganizowania połowego zakwaterowania,
- c) zorganizowania odpłatnie wyżywienia.

II. W czasie zagrożenia bezpieczeństwa państwa i wojny

1. Organy resortów obrony narodowej i spraw wewnętrznych realizują zadania określone na czas pokoju na zasadach ustalonych w rozdziale I, przy uwzględnieniu specyfiki czasu zagrożenia i wojny oraz zasad ustalonych niżej.

2. Organy resortu spraw wewnętrznych:

1) prowadzą rozpoznanie specjalne, a uzyskane informacje przekazują właściwym organom resortu obrony narodowej;

2) organizują niezbędne przedsięwzięcia i zwalczają grupy dywersyjno-rozpoznawcze przeciwnika i bandy zbrojnego podziemia: w przypadku, gdy siły i środki resortu spraw wewnętrznych nie wystarczają do likwidacji tych grup i band, minister spraw wewnętrznych lub komendant wojewódzki Milicji Obywatelskiej występuje odpowiednio do ministra obrony narodowej lub dowódcy właściwego okręgu wojskowego o wydzielenie do tych celów określonych sił i środków podległych tym organom;

3) organizują i zapewniają udział służby rozpoznania specjalnego i patrolowej resortu spraw wewnętrznych w ochronie i obronie ważnych obiektów gospodarki narodowej i administracji państwowej – w ramach planów ogólnego zabezpieczenia porządku i bezpieczeństwa publicznego;

4) organizują i zapewniają udział sił i środków resortu spraw wewnętrznych w zabezpieczeniu przegrupowania wojsk własnych i sojusznicznych;

5) wydzielają – poza przekazanymi na stałe jednostkami Wojsk Ochrony Pogranicza – siły i środki resortu spraw wewnętrznych do zwalczania desantów powietrznych i morskich przeciwnika, które (z wyjątkiem sił rozpoznania specjalnego) przekazują na czas działań w podporządkowanie właściwemu dowódcy wojskowemu, odpowiedzialnemu za działanie w tym zakresie;

6) biorą udział w przygotowaniu i zapewnieniu działania systemu powszechnego ostrzegania ludności o zagrożeniu uderzeniami z powietrza, skażeniami i zakażeniami;

7) zapewniają utrzymanie porządku publicznego w czasie akcji ratowniczych i rozśrodkowania ludności oraz ochronę mienia ludności znajdującego się w opuszczonych pomieszczeniach mieszkalnych – w ramach ogólnej ochrony porządku i bezpieczeństwa publicznego.

3. Organy resortu obrony narodowej:

1) organizują zwalczanie desantów powietrznych i morskich przeciwnika, a w razie potrzeby występują do właściwych organów resortu spraw wewnętrznych o wydzielenie do tych celów określonych sił i środków tego resortu;

2) wydzielają w pierwszej kolejności siły i środki Wojskowej Służby Wewnętrznej i jednostek Wojsk Obrony Wewnętrznej, a w razie potrzeby również inne siły i środki wojskowe – do zwalczania grup dywersyjno-rozpoznawczych przeciwnika i band zbrojnego podziemia, podporządkowując je pod względem operacyjnym właściwemu organowi resortu spraw wewnętrznych, odpowiedzialnemu za działania w tym zakresie. Właściwe organy wojskowe na podstawie porozumienia z odpowiednimi organami resortu spraw wewnętrznych mogą w razie potrzeby przejąć odpowiedzialność za zwalczanie określonych grup przeciwnika; w tym przypadku działaniami połączonych sił obu resortów kierują dowódcy wojskowi;

3) w miarę potrzeby wydzielają siły i środki do udziału w zewnętrznej ochronie ważniejszych zakładów karnych i ośrodków odosobnienia (internowania); w tym przypadku kierownicy jednostek zabezpieczających ochronę tych zakładów i ośrodków, a w tym właściwe organy resortu spraw wewnętrznych współdziałają z dowódcami oddziałów (pododdziałów) wojskowych – na zasadach ustalonych wspólnie przez właściwe organy resortów obrony narodowej, spraw wewnętrznych i sprawiedliwości.

4. Właściwe organy Ministerstwa Obrony Narodowej i Spraw Wewnętrznych współdziałają w sprawach przeciwdziałania wojnie psychologicznej prowadzonej przez przeciwnika oraz dokonują w tej mierze wymiany niezbędnych informacji.

Wydrukowano w 2 egz.

Egz. nr 1 – Sztab Generalny

Egz. nr 2 – MSW

Wyk. ppłk Kaźmierczak

Druk W. Podedworna

Dnia 12 I 1974 r.

Nr masz. 00518/II

Źródło: CAW WBH, 1841/01, poz. 3, oryginał, mps.

Bibliografia

Źródła archiwalne

Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej w Warszawie
0050/3; 003263/40; 003263/53; 0436/37; 1585/5882; 1585/13562; 3384/48.
Centralne Archiwum Wojskowe Wojskowego Biura Historycznego
1841/01/27.

Źródła publikowane

586 dni stanu wojennego 1981–1983 w dokumentach Sztabu Generalnego WP, wstęp i oprac. E.J. Nalepa, Piotrków Trybunalski 2021.
Jastrząb Ł., *Milicja Obywatelska w Poznańskim Czerwcu 1956 r. Wybór źródeł*, Toruń 2011.
Po obu stronach barykady. Wojsko Polskie w Poznaniu 1956 w dokumentach, wstęp i oprac. E.J. Nalepa, Warszawa 1998.
Wojsko wobec polskiego Sierpnia '80 w dokumentach, wstęp i oprac. E.J. Nalepa, Piotrków Trybunalski 2015.

Akty prawne

Konstytucja Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej z 22 lipca 1952 r. (Dz.U. 1952, nr 33, poz. 232 z późn. zm.).
Ustawa z dnia 21 listopada 1967 r. o powszechnym obowiązku obrony Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej (Dz.U. 1967, nr 44, poz. 220 z późn. zm.).
Dekret z dnia 5 października 1972 r. o zaopatrzeniu emerytalnym osób zajmujących kierownicze stanowiska polityczne i państwowe oraz członków ich rodzin (Dz.U. 1972, nr 42, poz. 270).

Prasa

„Głos Wielkopolski”, 12/13 XII 1971.
„Trybuna Robotnicza”, 6 XII 1971.

Opracowania

Brzeziński P., Chrzanowski R., Nadarzyńska-Piszczewiat A., *Zbrodnia bez kary. Grudzień 1970 w Gdyni. Przebieg wydarzeń, represje, walka o prawdę, najdłuższy proces III RP*, Gdynia 2020.
Dominiczak H., *Organy bezpieczeństwa PRL 1944–1990*, Warszawa 1997.
Eisler J., *Grudzień 1970. Geneza, przebieg, konsekwencje*, Warszawa 2012.
Gwóźdź Z., *Uzbrojenie i wyposażenie oddziałów zwartych policji w latach 1919–1939*, Oświęcim 2019.
Gwóźdź Z., *Uzbrojenie i wyposażenie oddziałów zwartych Milicji Obywatelskiej w latach 1945–1990*, Oświęcim 2019.
Hac P., *Asystencja wojskowa w II RP*, cz. I: *Przepisy regulujące i zasady udzielania*, „Kwartalnik Bellona” 2017, nr 3.
Hac P., *Asystencja wojskowa w II Rzeczypospolitej*, cz. II: *Aspekty praktyczne*, „Kwartalnik Bellona” 2017, nr 4.
Hac P., *Działania Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej w stanie wyjątkowym. Aspekty prawne, historyczne oraz operacyjne*, Warszawa 2023.

- Hac P., *Geneza asystencji wojskowej w II Rzeczypospolitej*, „Przegląd Historyczno-Wojskowy” 2021, nr 3.
- Hac P., *Rzeczywistość równoległa. Plany dotyczące wprowadzenia w Polsce w latach 1987–1989 stanu wyjątkowego na tle rozmów rządzących z opozycją*, Katowice – Warszawa 2023.
- Kajetanowicz J., *Wojsko Polskie w wydarzeniach poznańskich 1956 roku*, „Myśl Wojskowa” 2006, nr 6.
- Kogut B., Ziobro J., *Wybrane problemy współdziałania elementów systemu bezpieczeństwa powszechnego Rzeczypospolitej Polskiej*, „Bulletin of Lviv State University of Life Safety” 2019, nr 20.
- Kos J.B., *Ospa 1963. Alarm dla Wrocławia*, Wrocław 2017.
- Kula H.M., *Grudzień 1970. Oficjalny i rzeczywisty*, Gdańsk 2006.
- Lidwa W., *Współdziałanie w walce lądowej*, Toruń 2000.
- Mazowiecki W., *Pierwsze starcie. Wydarzenia 3 maja 1946*, Warszawa 1998.
- Nalepa E.J., *Wojsko Polskie w Grudniu 1970*, Warszawa 1990.
- Nalepa E.J., *Pacyfikacja zbuntowanego miasta. Wojsko Polskie w Czerwcu 1956 r. w Poznaniu w świetle dokumentów wojskowych*, Warszawa 1992.
- Nowak D., *Wpływ współpracy i współdziałania na wybrane obszary funkcjonowania przedsiębiorstwa – wyniki badań*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego” 2012, nr 55.
- Paczkowski A., *Dowódca czy przywódca? Wojciech Jaruzelski 1981–1989* [w:] *Władza w PRL. Ludzie i mechanizmy*, red. K. Rokicki, R. Spalek, Warszawa 2011.
- Paziewski M., *Grudzień 1970 w Szczecinie*, Szczecin 2013.
- Puchała F., *Kulisy stanu wojennego 1981–1983*, Warszawa 2016.
- Sasanka P., *Czerwiec 1976. Geneza – przebieg – konsekwencje*, Warszawa 2017.
- Sasanka P., Stępień S., *Czerwiec 1976. Radom, Ursus, Płock*, przedm. J. Eisler, Warszawa 2006.
- Wygoda J., Peterman R., *Zapomniane organy bezpieczeństwa państwa – Wojskowa Służba Wewnętrzna KBW i WOP, Wojskowa Służba Wewnętrzna Jednostek Wojskowych MSW, „Aparat Represji w Polsce Ludowej 1944–1989”* 2012, nr 1.
- Zalewski J., *Apolityczność sił zbrojnych Drugiej i Trzeciej Rzeczypospolitej Polskiej. Teoria i praktyka*, Warszawa 2009.

Piotr Hac (ur. 1974 r.), doktor nauk społecznych w dyscyplinie nauki o bezpieczeństwie. Funkcjonariusz policji w latach 1993–2016, były zastępca dyrektora biura w Komendzie Głównej Policji, były zastępca dyrektora Instytutu Bezpieczeństwa Państwa w Wydziale Bezpieczeństwa Narodowego Akademii Sztuki Wojennej w Warszawie. Członek Polskiego Towarzystwa Kryminologicznego im. prof. Stanisława Batawii oraz Zarządu Towarzystwa Wiedzy Obronnej.

Autor lub współautor książek, m.in.: *Działania Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej w stanie wyjątkowym. Aspekty prawne, historyczne oraz operacyjne*, Warszawa 2023; *Rzeczywistość równoległa. Plany dotyczące wprowadzenia w Polsce w latach 1987–1989 stanu wyjątkowego na tle rozmów rządzących z opozycją*, Katowice – Warszawa 2023.

Autor kilkunastu artykułów naukowych dotyczących m.in. problematyki asystencji wojskowej w II Rzeczypospolitej, stosowania stanów nadzwyczajnych oraz użycia sił zbrojnych w działaniach na rzecz bezpieczeństwa publicznego.

Ostatnio opublikował m.in.: *Policja Państwowa wobec zagrożenia wojennego 1939 r. – wybrane aspekty* [w:] *Formacje policyjne w Polsce na przestrzeni ponad stu lat. Ewolucja organizacyjna, zakres uprawnień, praktyczne aspekty aktywności*, red. D. Palacz, M. Grosicka, Kielce – Warszawa 2025.